

ságot is egy táborba tömörítette lassan, a béke, a kenyér, a haladás gondolatában. Ifjúsági munkánk — rajtunk kívülálló okok miatt — megszakadt. Talán elég ennyi. Ezt az írást is sietve írtam, mert egész héten a kulukon dolgozom, vasárnap délelőtt a szakszervezetben vagyok, mint pénztárnok és délután is mindig akad valami szervező-munka.

Horváth Lajos, napszámos Srbobran

A TŐZSDE ÉS VILÁGA

(Többek — kérdőívünkön beérkezett — kívánságára)

Az árú- és értéktőzsdék gyönyörű palotái ott díszlegnek minden kereskedelmi gócpontban, de a napi robotba fogott kisember ritkán érti meg ennek az intézménynek igazi jelentőségét és célját. A tőzsdéről csak akkor hall valamit, ha ott baj van: árzuhanás, krach vagy összeomlás. A tőzsdei élet megismerése pedig az ismeretek kibővítésén kívül a tőkés társadalmi rend fontosabb törvényszerűségeinek a felismeréséhez is juttatná. A tőzsde, mint a mai gazdálkodás legmegbízhatóbb iránytűje, mindig azokra az erőkre mutat, amelyek a nagystilű kereskedelmi tevékenység által a világgiazi árakat, ezek segítségével pedig népek és nemzetek sorsát kormányozzák. Nem felesleges tehát a tőzsdék lényegét és szerkezetét pár szóban felvázolni.

A tőzsde a kereskedelmi forgalom könnyebb lebonyolítására és részben szabályozására alapított intézmény, amelynek tagjai rendszerint bankárok, nagykereskedők, gyárosok, földbirtokosok, ügynökök, stb. A tőzsdén a tagok nagy árumennyiségeket vesznek és eladnak. Az üzletek lebonyolítását és az általános jellegű dolgokat a tagokból választott vezetőség intézi, míg a peres ügyek felett a választott tőzsdebíróóság ítélkezik. Az intézmény az állam ellenőrzése alatt áll.

A tőzsde-üzlet egyik sajátosságossága az, hogy a vevő az árút látatlanba veszi meg és csak az árú elnevezése, típusa és mintája szerint állapíthatja meg annak tényleges minőségét. Ez azért lehetséges, mert a tőzsdén az összes felajánlott árukról pontos minták, szigorúan körülírt minőségmeghatározások vannak, tehát csalásról szó sem lehet, amenyiben az eladó nem akarja magát a tőzsdebíróóság szigorú ítélkezésének kitenni. Mint más üzletkötéseknél, úgy itt is megállapodnak az árúszállítás határidejéről és helyéről, a fizetés napjáról, módozatairól és egyéb feltételeiről. A megkötött üzlet feltételei mindkét félre kötelezőek. Mindez nagy forgalom lebonyolítását teszi lehetővé: az árút nem kell piacra hozni, ki-be fuvarozni, stb. A telefon és táviró segítségével minden a legnagyobb gyorsasággal megy.

Az értéktőzsde szervezete hasonló, csak hogy itt értékpapírok, váltók, kötvények, pénznemek, részvények és más u. n. ideális értékek kerülnek forgalomba.

A tőzsdék általában a tőkés társadalmi rend kifejlődésével

párhuzamosan jönnek létre. Az állandóan növekvő árúforgalom és a mind nagyobb méreteket öltő értékpapirkereskedelem szükség-szerűvé teszik ezt a fejlődést. Ma már az egész világ egy gazdasági egységbe tömörül, a legkülönbözőbb nemzetiségű és fajú népek munkatermékei kerülnek kicserélésre. A tőzsdéken adják el a világ búza-, tengeri-, kávé-, gyapot-, gummi-, fém- és sok más nyersanyagkészletének java részét. A tőzsdék mind szorosabb kapcsolatba hozzák a legtávolibb országok tőkeérdekeltségeit és egybekapcsolják a népek sorsát. Ha a búza ára Newyorkban esik, vagy ha a vas ára felmegy, azt még aznap tudják az egész világon.

A tőzsdei élet törvényein kívül azonban ismerni kell még a tőkés termelés törvényszerűségeit is, hogy a mai gazdasági élet folyásáról pontos fogalmat alkothassunk magunknak. A tőke sokféle megjelenési formáját és átalakulását kell számontartani.

Vannak tőkések, akik vagyonuk javarészét áruba fektetik. Ezeknek tehát az árutőzsdék eseményei életbevágó jelentőségűek, mert az ott kialakuló ár mutatja meg, mennyit ér a vagyonuk. Egy zuhanás a felére csökkentheti, egy áremelkedés megduplázhathatja azt. Más tőkések gyárakat vesznek, vagy legalább is részvényeket. Megint mások állami kötvényekbe fektetik pénzüket, hogy az azok után járó kamatokkal gyümölcsöztessék. Legtöbben azonban az összes spekulációs formákat kihasználják, hogy minden eshetőségre készek legyenek.

A kavarodó élet sokféle körülményei, de leginkább a haszon utáni hajsza miatt a tőkebefektetések formája állandóan változik. Aki ma részvényekbe fektette a pénzét, holnap már esetleg nem bízik azok jövedelmezőségében és eladja papírjait. Más a gyárat kénytelen eladni, mivel a válság éveiben a rossz üzletmenet miatt a termelést a felére csökkentette és a nagy tőkebefektetés már nem fizetődik ki. Az állampapírok évi kamatja ha biztos is, túlkicsiny ahhoz, hogy az ember tartósan bennük tartsa a pénzét, ezért inkább csak a válságos időkben engedhető meg, hogy tőkége azokban heverjen. A tőzsdei árfolyamok folytonos változása, áremelkedések, árzuhanások, különféle egyéni spekulációk állandóan nyugtalanítják azokat, akiknek a tőkége ezekben a játékokban érdekelt. A szüntelen árfolyamváltozás idegessé teszi a gazdasági életet.

Érdekes tanulmányozni a tőzsdei árfolyamváltozások okait. Ezek sokfélék, de leginkább a tőkés gazdálkodás tervszerűtlenségében lelik magyarázatukat. Elsősorban a kínálat-kereslet törvénye dönt. Ezért a buza ára közvetlen az aratás után mindig alacsonyabb, mint tavasszal. A nagy kínálat lerontja az árakat. Amikor a válság folytán a tömegek vásárlóereje megcsappan és a gyárak kénytelenek a termelést csökkenteni, esnek a részvények árai is, de ha a gyors fegyverkezés miatt a fegyvergyáraknak annyi a rendelésük, hogy nem is tudják mind a kifizűzött időre leszállítani, biztosak lehetünk benne, hogy a fegyvergyárak részvényei sokkal a névértékük felett kerülnek forgalomba, mert hiszen a jólmenő vállalat magas osztalékot juttat részvényeseinek. A részvények árfolyama

tehát szoros kapcsolatban van a gazdasági étellel. A valuták árfolyama az illető országok bel- és külpolitikai viszonyaitól függnek: háború, forradalom vagy puccs megrendíti az állam iránti bizalmat és a valuta értéke csökken.

Ezekon a „természetes“ okokon kívül szerepet játszanak az egyéni okok is, azaz a tőkés személyes indokai. Ha valamely tőkés úgy találja, hogy az ő részvényei évente kevés osztalékot hoznak és egy más vállalkozásba fektetett tőke nagyobb hasznot hajtana neki, gondolkodás nélkül eladja részvényeit és a pénzt abba a vállalkozásba fekteti. Ha valamely részvénytársaság a rossz üzletvezetés miatt a tönk szélére jutott, mindenki, akinek ez tudomására jut, igyekszik megszabadulni annak részvényeitől és más, szolidabb papirokba fekteti pénzét. Amikor az értékpapírok kínálata a tőzsdén nagyobb a keresletnél, biztosra vehető, hogy a nagyiparnak nem megy fényesen a dolga, mert ime a részvényesek sem bíznak abban, hogy a szokásos profitot az osztalék útján elérik.

Most következnek az u. n. tőzsdei mahinációk, amelyeket a nagytőke pánikok előidézésével, nyerészkedési vágyból, esetleg politikai okokból, (amire a legutóbbi francia események fényes bizonyítékkal szolgálnak), szokott megrendezni. Ez leginkább akkor történik meg, ha a nagytőkés-vállalat részvényei sok kisember között oszlanak meg. Ilyenkor a vállalat főrészvényesei váratlanul eladásra bocsájtják összes részvényeiket, miáltal azok ára természetesen katasztrófálisan esik. A kisemberek, akiknek sokszor egész életük folyamán összegyűjtött vagyonkájuk fekszik ezekben a részvényekben, megijednek és hogy „a veszett fejsze nyelét“ megmentse, maguk is áruba bocsájtják részvényeiket. Ezért az ár még inkább alászáll. A nagytőkés lesben állnak és poton áron vásárolják össze a részvényeket, amelyek természetesen továbbra is épp azt az osztalékot nyújtják, mint azelőtt. Így megszabadulnak az apró részvényesek ellenőrzésétől és olcsó áron vásárolják vissza az annakidején drágán eladott részvényeket. A nagyhalak tömegesen falják fel a kicsiket.

Az ilyen és hasonló esetek leginkább egy kedvező fejlődési folyamat vége felé fordulnak elő. Ilyenkor észlelhetővé lesz az u. n. tökebőség, mert adott keretekben lehetetlenek a további beruházások és a konjunktura alatt felgyülemlett tőke a tőzsdén próbákozik. Mivel a konjunktura a vége felé közeledik, olcsó részvényekkel még meg lehet menteni az előbbi jövedelmet. Ilyenkor az állampapírok vétele is élénkebb mert sokkal jobban bíznak az állam fizetőképességében, miut a gyárak jövedelmezőségében.

A tőzsdék fennállását csak az individuális tőke teszi indokoltá. A tervszerűen termelő és elosztó társadalomban szükségtelenek, mert helyükbe állami és önkormányzati kooperatívák lépnek. A ma emberének nagyon jó bizonyítékot nyújt arra, hogy a tőkés termeléssel felduzzasztott és tagozott gazdasági élet egy-egy, tervszerű irányítást igényel.